

Přednáška č. 10 - 14.12.2016

Prostředky harmonizace urbanistického prostoru

Obrázky a komentář při přednáškách. Osnova určena jako pomůcka pro studenty FSV.

Kvantitativně vyjádřitelné zákonitosti tvorby

PROPORCE

(lat. *proportio* = poměr, úměra, úměrnost)

vztah velikostí základních rozměrů prostorových útvarů – vtahy velikostí jednotlivých částí vůči celku a mezi sebou navzájem

PROPORČNÍ VZTAHY – staré a časté téma

odraz v psychice – uzavřený prostor (klaustrofobie 1:1), otevřený prostor (agorafobie 1:3) – náměstí, ulice...

Jako měřítko proporcionality se uvádí velikost PRŮMĚRNÉHO ÚHLU mezi středním bodem úrovně terénu a horním okrajem římsy (střechy)

< 25° - méně zřetelná architektonická forma

45° - vnímáme první a druhé podlaží

60° - prostor vnímáme jako „jámu“

MĚŘÍTKO

vyjadřuje poměr dvou velikostí obvyklým měřítkem je člověk (lidské m.)

vytváří předpoklady pro zdůraznění hlavních částí oproti vedlejším

obecně větší měřítko zvětšuje důraz; přílišná rozdílnost měřítek – narušení jednoty

RYTMUS

(řec. *rhythmos* = plynutí, forma toho, co plyne)

opakování stejných prvků (objektů) v pravidelných intervalech

(minimálně 4 prvky)

jednoduchý rytmus (opakování jednoho prvku)

odstupňovaný rytmus (postupně se mění vlastnosti a vzdálenosti prvků)

kombinovaný rytmus

integrováný rytmus (překrytí rytmických skupin nadřazeným rytmickým řádem)

Extrémní monotónnost → nečitelnost

Důležité odlišení prvků – cézura (přeryv), interval (článek)

otevřený rytmus A-B-A-B-A-B

uzavřený rytmus A-B-A-B-A-B-A

Více prvků – ztráta výraznosti A-B-C-D-A-B-C-D

lépe: ABC-ABC-ABC (zdůraznění cézury)

ABC-D-ABC-D-ABC-D (iktus)

GRADACE

(lat. *gradatio* = stupňování; *gradus* = stupeň, hodnota)

stupňování účinku kompozice směrem k místu, v němž kulminuje (dominanta)

jednosměrná – vícesměrná, vertikální – horizontální, spojitá – nespojitá

často je umocněná terénem

SYMETRIE

(řec. *symmetria* = harmonie proporcí, uspořádání)

(*sym* = spolu, *s* + *metron* = míra, měřítko)

Souměrnost, podle osy / podle bodu, bilaterální / radiální
zvýrazňuje účinek kompozice, statický, slavnostní charakter prostoru, projev dokonalosti, vážnosti, monumentality

ASYMETRIE

nesouměrnost (podle 1 / více os), narušení symetrie, které je větší než pouhá postřehnutelná odchylka v symetrii
isodynamická – vyvážení částí, dynamická – nerovnovážná, statická (arytmie) – naprostá nepravidelnost (chybí jednotící charakter)

KONTRAST / SHODA

(lat. *contra* = naopak, proti, *contrarius* = opačný, protivný)

(protiklad, protiváha, opak, odlišnost)

extrémy míry vzájemné odlišnosti jednotlivých prvků kompozice
rozměrové-poměrové, topologické, morfologické...

jemný přechod kontrastů – nuanční kontrast, výrazný přechod – radikální kontrast

Základní elementy prostorového obrazu

BODY

základní geometrický prvek (nemá délku, plochu ani objem)
důležitá role při orientaci ve městě a subjektivním definování jeho částí
překlenuje prázdný prostor
ovlivňují panoramata a siluety
obelisky, věže, pomníky, výškové budovy, rozhledny, stožáry, komínky, antény

LINIE

přímý jednorozměrný útvar (nemá tloušťku)

přímka, polopřímka, úsečka

Kompoziční osy

osy (a)symetrie, symbolické svazky paprsků, jednotlivé paprsky proložené prostorem
spojují výlučné body, kříží se, protínají se, vyzařují do prostorů
osové struktury = starý organizační fenomén stavby měst

Průhledy

fragmenty vnitřního obrazu města
opticky propojují přilehlé a odlehlé prostory
často orientované na výrazné kompoziční dominanty (point de vue, prospekt)

Směrové linie

směrová orientace hlavních linií vůči exponovaným pohledovým stanovištím přitahují pohled, usměrňují ho, koncentrují pozornost pozorovatele (horizontální i šikmé)
linie ve směru pohledu = vedoucí linie
linie kolmé na pohled = zadržující linie

ROVINY

dvourozměrný geometrický útvar (plocha)

množiny bodů → roviny

vzájemné uspořádání rovin a prostorových plánů = zvláštní efekty

PROSCÉNIOVÝ EFEKT (předřazování jednoho plánu přes druhý → vjem hloubky)

superpozice prostorových plánů

Pohyby rovin

Změny úrovní (stoupání – klesání)

Deformace rovin (vydutost – vypouklost) → dynamické účinky

OTVORY

dotváří charakter obrazu

architektonické / krajinné...
štěrbinové / široké...
s vrchním ohraničením, směrové / dominantní...

Pohledy na město

SILUETA (SILUETÁRNÍ OBRAZ)

ortogonální průmět obrysu města (jeho vertikálního vymezení) na svislou průmětnu (též vnější obraz města)
(podobně je půdorysný obraz ortogonálním průmětem uliční sítě na vodorovnou průmětnu) -
dvourozměrný
obrys města vnímaný při dálkových pohledech
exponovaná pohledová stanoviště – vyhlídkové body, pohledové trasy

PANORAMA (PANORAMATICKÝ OBRAZ)

plastický záběr vedený pod značně širokým úhlem z jedinečného stanoviště
podobné jako řazení kulis (proscéniový efekt) – složen z parciálních rovinných plánů (se svými siluetami) a časoprostorových vztahů mezi nimi

Analýzy z hlediska kompozice

Vývoj půdorysné morfologie

- poznání urbanistického vývoje určitého území či urbanistického celku
- jednotně zpracovaná dokumentace půdorysné morfologie jednotlivých etap vývoje
- podkladem datované mapy z různých časových období (Stabilní katastr, vojenská mapování)
- pro nejstarší období určitá míra tvůrčí „spekulace“

Porovnání morfologie

- smyslem analýza a prezentace morfologických charakteristik
- porovnání s některými obecně známými či modelovými příklady
- např. prezentace kapacity zkoumaného území
- mapové a plánové podklady upravené do stejného měřítká
- vhodné u ideových studií a soutěží
 - *grafické porovnání vybraných příkladů*
 - *půdorysný plán – příčný profil – objem prostoru*
 - *prosté srovnání – vzájemný průmět*

Použitá a rozšiřující literatura:

- BENTLY, Ian – ALCOCK, Alan – MURRAIN, Paul – MCGLYNN, Sue – SMITH, Graham, *Responsive environments*. Elsevier, 1985.
BUNIN, A. V. – KROGLOVA, M. G., *Architektonická kompozice měst*. Praha: ÚAÚP, 1952.
BÜRKLIN, Thorsten – PETEREK, Michael, *Stadtbausteine*. Basel – Boston – Berlin: Birkhäuser Verlag, 2008.
HEXNER, Michal – NOVÁK, Jaroslav, *Urbanistická kompozice*. Praha: ČVUT, 1996.
KRIER, Léon, *Architektura – volba nebo osud*. Praha: Academia, 2001.
HRUŠKA, Emanuel, *Vývoj urbanizmu a územního plánování*. Bratislava: ŠNTL, 1955.
KOL, *Výzkum kognitivních a mentálních map*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008.
LYNCH, Kevin, *Obraz města. The Image of the City*. Praha: BOVA POLYGON, 2004.
NOVÁK, Jaroslav, *Urbanistický prostor (vybrané otázky urbanistické kompozice)*. (kandidátská disertační práce), FA ČVUT, Praha, 1985.
Proměny města. Staroměstský a novoměstský břeh Vltavy. Praha: ÚRM, 2009.
ROWE, Colin – KOETTER, Fred, *Collage City*. The M.I.T Press, 1983.
ŘÍHA, J. K. – STEFAN, O. – VANČURA, J., *Praha včerejška a zítřka*. Praha: SNTL, 1956.
TODL, Luděk – HEXNER, Michal – NOVÁK, Jaroslav, *Urbanistická kompozice I*. Praha: ČVUT, 1985.
ZIBRIN, Pavel, *Vnímání urbanistického prostoru*. Bratislava: Alfa, 1988.
Známé a neznámé pražské podchody, průchody, pasáže. Praha: ÚRM, 2003.